

Protokoll
1989/90:52

Riksdagens protokoll

1989/90:52

Onsdagen den 17 januari

Kl. 9.00–10.09

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

Svar på interpellationer

1 § Svar på interpellation 1989/90:91 om åtgärder för att motverka beskattning av måltidssubventioner

Anf. 1 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Gunnar Björk har frågat socialministern på vilket sätt han avser att agera för att motverka förslaget om beskattning av måltidssubventioner eller för att tillse att det får en utformning som bidrar till att minska riskerna för sämre kostvanor bland den arbetande befolkningen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Utredningen (Fi 1987:07) om reformerad inkomstbeskattning har ansett att nuvarande värderingsregler för måltidssubventioner inte uppfyller kraven på neutral beskattning. Utredningen föreslår därför att förmånen i fortsättningen värderas till genomsnittspriset för en normallunch. Det innebär i princip att kostförmån skattemässigt inte subventioneras till någon del.

Enighet om huvuddragen i en skattereform har uppnåtts mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Reformens utformning i stort innebär att bl.a. löneförmåner beskattas mer likformigt. Vidare ger kraftigt sänkta skattesatser delvis nya förutsättningar för bl.a. värderingen av olika slags förmåner.

Om en arbetsgivare subventionerar en anställds måltider innebär detta för den anställde en inbesparing av de personliga levnadskostnaderna. Denna typ av förmån är inte heller något som tillkommer alla arbetstagare. För att uppnå rättvisa och likformighet i beskattningshänseende bör därför värdet av kostförmån som tillhandahålls anställd likställas med lön och således beskattas.

Jag har svårt att tro att det kan vara så illa ställt med de svenska löntagarnas intresse av att äta en någorlunda väl sammansatt måltid under arbetsdagar. att stat och kommun måste i särskild ordning betala arbetsmåltiderna. Man frågar sig i så fall hur det går för alla dem som inte får detta samhällsstöd, t.ex. den del av befolkningen som inte förvärvsarbetar. Skulle det vara så illa bör arbetsgivarna i eget intresse se till att de anställda får så pass betalt att de har råd att äta även under de dagar de arbetar.

Regeringen avser således att i vår lägga fram förslag om att värdet av en

fri måltid om dagen – lunch eller middag – skall beskattas på det sätt som föreslogs av utredningen om reformerad inkomstbeskattning.

Anf. 2 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Jag vill först tacka för svaret. Avsikten med min fråga var främst att belysa det faktum att en rad experter uttalat att skatteförslagen sammantaget kan leda till sämre mat- och kostvanor.

Vi vet alla att behovet av en ny skattereform är stort, men detta får ju inte stå i vägen för en livfull och engagerad debatt hos medborgarna, t.ex. om våra kost- och matvanor. Det är just därför som regeringen har tillsatt en särskild folkhälsogrupp, som arbetar enbart med den här frågan. Det är klart att också folkhälsan måste vara ett övergripande mål.

Man kan verkligen instämma i professor Ivar Werners artikel i Expressen där han för en tid sedan hävdade att folkhälsan "verkligen inte är ett särinnes, eftersom så många av landets invånare berörs".

Sambandet mellan kost och hälsa har blivit allt tydligare. Nya vetenskapliga rön presenteras fortlöpande. Stora insatser görs också av svenska myndigheter och andra för att påverka allmänheten i riktning mot bättre kostvanor. Bl.a. har statens livsmedelsverk fastställt ett omfattande handlingsprogram för kost- och hälsofrågor.

Socialstyrelsen har gjort ett aktivt arbete. Jag kan nämna att generaldirektör Maj-Britt Sandlund uttalade i april 1989 att det fortfarande är många förvärvsarbetande som t.ex. tar matlåda med sig till arbetet, ca 30 %. Utöver hälsan påverkar maten också produktiviteten. Det är alltså, herr finansminister, en utbudspolitisk uppgift att se till att löntagarna äter bra. Skälet till att jag tog upp frågan var att skaran av dem som i dag har matlåda med sig troligtvis kommer att öka när man får ett förändrat skattesystem.

Vi vet ännu inte riktigt hur skattereformen till sist kan komma att se ut, men skatteutredningarnas olika förslag innebär en rad förändringar beträffande det som rör mat- och kosthållningen. Skatteutredningarna föreslår bl.a.:

- fortsatt hög skatt på mat – här är det inte fråga om någon anpassning till EG,
- moms på vatten – ingen anpassning till EG här heller,
- fördubblad moms på serveringstjänster,
- moms på mat som serveras i personalmatsalen,
- matkuponger beskattas,
- sänkt förpackningsskatt, enligt KIS, uppenbarligen i syfte att förbilliga läskedrycksdrinkandet,
- borttagen chokladskatt för att gynna chokladätandet,
- borttagna livsmedelssubventioner med en medveten inriktning.

Jag tycker att man skall se på den sammantagna effekten av alla dessa förslag när man funderar över kost- och hälsofrågorna. Eller vad har finansministern för kommentar när TCO:s arbetsmiljöombudsman Ulf Ålstedt i TCO-tidningen säger att "beskattas personalluncherna så ökar sjukvårds-kostnaderna"?

Handelns utredningsinstitut säger att "om lunchkupongerna slopas kom-

mer 600 000–700 000 förvärvsarbete att försämra sitt lunchätande, vilket negativt påverkar hälsan och prestationsförmågan”.

Regeringens folkhälsogrupp har just uttalat att det finns risk för att de som har det sämst äter ännu sämre. Det finns också en rad utredningar som visar att de som har den sämsta sociala situationen också har den sämsta kosthållningen. Vad beträffar de sociala effekterna förlorar många av dem som har det sämst socialt när de gäller den här hälsobiten.

Jag har nämnt några få exempel som visar bredden på kraven på att hälso- och kostfrågorna beaktas i fortsättningen. Det finns ett klart samband mellan kost och hälsa. Kosthållningens kvalitet har också ett direkt samband med den sociala situationen, som i sin tur påverkar samhällets sociala kostnader. Som jag tidigare nämnde är det alltså de svaga grupperna som redan i dag har den sämsta kosthållningen.

Vad har då finansministern för svar på dessa frågor? Jag konstaterar att finansministern tydligen numera också är folkhälsominister, och det är naturligtvis i den skepnaden som han har svarat på min interpellation. Av svaret att döma förefaller det som att finansministern inte inser att flera av de skattehöjningar som sker – om alla skatteförslagen på detta område genomförs – leder till sämre kostvanor och därmed sämre folkhälsa samt att de förslag som innebär en skattesänkning – dvs. billigare läsk och billigare choklad – också leder till sämre kostvanor och därmed sämre folkhälsa. Detta menar Kjell-Olof Feldt är socialdemokraternas och folkpartiets nya gemensamma politik.

Jag vill då fråga: Vad är skälet till att man från dessa partier medvetet slår sönder de försök som en rad statliga myndigheter – bl.a. socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen – under en följd av år har gjort för att förbättra kostvanorna och därmed folkhälsan?

Har regeringen och folkpartiet frågat folkhälsogruppen, som har att yttra sig i dessa frågor? Folkhälsogruppen är ju regeringens organ, och det var därför som jag riktade min interpellation till socialministern, som naturligtvis har detta i ryggmärgen.

Vilka slutsatser drar finansministern av denna mycket breda, kunniga kritik över försämringarna på folkhälsoområdet?

Anf. 3 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag har två saker att säga till Gunnar Björk. Den ena är att skatterna för svenska folket sänks med nästan 70 miljarder kronor genom de två skattebeslut som ingår i skattereformen. Det kommer alltså att finnas mycket stora belopp till förfogande för både löntagarna och andra att använda för att förbättra sin kosthållning genom att äta mera eller äta bättre mat beroende på vad de behöver.

Jag har sett centerpartiets framfart när det gäller att försöka sabotera genomförandet av skattereformen. I alla de attacker mot skattereformen där man angriper enskildheter av det här slaget, bortser man helt ifrån och försöker få människor att glömma det faktum att det kommer att vara mycket mera innehåll i människors plånböcker fr.o.m. 1991, som gör det möjligt för dem att använda sina pengar mera som de själva vill. Kan vi via upplysning och allmän opinionsbildning få dem att inse att de skall använda en större

del av sina inkomster till att ha ett bättre sammansatt kosthåll tycker jag att det i och för sig är en önskvärd insats. Centerpartiet skulle kunna vara mera konstruktiv än att bara vidhålla att alla de subventioner som ingår i dagens skattesystem skall bibehållas.

Låt mig tillfoga när det gäller olika subventioners nyttighet ur folkhälsosynpunkt att de subventioner vi i dag har t.ex. på mjölk såvitt jag vet inte har fått något stöd bland den expertis som har att värna om en riktigt sammansatt kost.

Om det är ett socialt patos som driver Gunnar Björk att slå vakt om måltidskupongernas skattefrihet, tycker jag att han borde ägna en tanke åt vilka grupper det är som i dag går med matlåda till arbetet och vilka som aldrig kommer att få någon glädje av ett bibehållande av subventionerna på lunch och middag som arbetsgivaren består med. Det gäller de grupper, t.ex. skiftarbetare, som även ur hälsosynpunkt har besvärliga arbetstider. Arbetsgivaren bekymrar sig mycket sällan om att genom måltidskuponger eller på annat sätt subventionera måltiderna.

Anf. 4 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Finansministern beklagar sig över centerpartiets framfart. Det är då intressant att konstatera att vi har ett annat förslag, som naturligtvis också kan bli föremål för motsvarande debatt. Vår finansiering består inte enbart av "glada pengar", utan vi kommer att få diskutera den. Finansministern hävdar att centerpartiet inte tar ansvar. Det är således felaktigt.

När det gäller mjölk är jag ingen expert. Det verkar vara andra i denna kammare som är det. Så mycket är dock klart att när det gäller mjölkprodukter är det mellanmjölk, helmjölk och ost som är skadliga. Däremot är alla experter, även regeringsorgan, överens om att lättmjölk är viktigt för folkhälsan.

Feldt säger i sitt svar: "Jag har svårt att tro att det kan vara så illa ställt med de svenska löntagarnas intresse av att äta en någorlunda väl sammansatt måltid under arbetsdagar, att stat och kommun måste i särskild ordning betala arbetsmåltiderna." Det är en ganska bitsk kommentar till löntagarna, tycker jag. Jag har läst TCO-tidningen och en del andra personaltidskrifter, och jag har sett en del av de brev som har skickats till finansministern. Jag tycker att det är en ganska hård tolkning mot dem. Själv har jag aldrig haft glädjen av att ha några måltidskuponger, så jag vet inte riktigt hur de fungerar.

Det viktiga, som Feldt skall komma ihåg – och som han nu antydde i sin replik, vilket är glädjande – är att hälsobudskapet i första hand nästan enbart har gått hem i medelklassen. Arbetarungdomarna är mera utsatta. Minskningen av spädbarnsdödligheten som skedde under 1970-talet gällde t.ex. inte för barn till ensamstående lågutbildade kvinnor i höghus. Det finns skillnader. Dödligheten bland den snabbt växande skaran utslagna är mycket större än bland andra grupper, osv. Jag tror därför att folkhälsoarbetet måste drivas vidare.

Min avsikt var nog bredare än så som den har tolkats i finansdepartementet. Man reagerar tydligen reflexmässigt med ryggmärgen så fort någon frågar något som har med skattereformen att göra. Jag tycker att det är synd

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på interpellationer

2 § Svar på interpellation 1989/90:92 om JAS-projektet

Anf. 5 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig dels hur den säkerhetspolitiska analysen ser ut som motiverar satsningen på JAS-projektet, dels hur jag bedömer trovärdigheten i de beslutsunderlag som hittills förelegat, dels vad det skulle kosta i form av skadestånd och/eller återbetalningsskyldighet att avbryta projektet.

På den första frågan vill jag svara följande. Riksdagen har senast tagit ställning till Sveriges säkerhetspolitik i samband med försvarsbeslutet 1987. Därvid noterades den allmänt ökade strategiska betydelsen för stormakterna av det nordeuropeiska och nordatlantiska området. Kvalitetsutvecklingen hos stormakternas taktiska flygstridskrafter, och då inte minst deras ökade räckvidder, bedömdes som en väsentlig faktor i detta sammanhang. Riksdagen konstaterade att svenskt område visserligen inte utgör något primärintresse för någotdera maktblocket, men genom Sveriges geografiska läge kan vårt land tidigt bli inblandat i maktblockens överväganden vid konflikter. För båda maktblocken kan svenskt område få intresse som genväg vid flygoperationer, som genomgångsområde, som basområde främst för flygstridskrafter och för framskjuten luftbevakning.

Det är sålunda uppenbart att de luftoperativa förhållandena tillmäts stor vikt i bedömningen av vår strategiska miljö. En självklar följd av detta är den centrala betydelsen av ett starkt svenskt luftförsvar som en del i det samlade totalförsvaret. Dagens luftförsvar, med Jaktviggen som ryggrad, lever enligt min uppfattning upp till högt ställda kvalitativa krav och har en tillräcklig kvantitet. Jag vill tillägga att ingenting av det som vi hittills kunnat iakttä i den pågående utvecklingen av de militära förhållandena i Europa tyder på en minskad betydelse av ett starkt luftförsvar inom ramen för den samlade försvarspolitik.

JAS-systemet kommer att göra det möjligt för oss att vidmakthålla vår försvarsförmåga gentemot omvärlden även på längre sikt. Jag vill understryka att även de spanings- och attackfunktioner som ingår i JAS-systemet är av stor betydelse. Men min samlade bedömning är att luftförsvarsfunktionen i JAS, mot bakgrund av bedömningarna i försvarsbeslutet 1987, måste tillmätas en särskild betydelse.

Beträffande trovärdigheten i de beslutsunderlag som hittills har förelegat vill jag understryka att i detta projekt har redovisats ett omfattande material från berörda myndigheter och industrier. Det särskilda regeringsbeslut om uppföljning som fattades i samband med grundbeslutet om JAS år 1982 syftade också till att skapa bästa möjliga beslutsunderlag.

Varje projekt av den här omfattningen innehåller tekniska, ekonomiska och tidsmässiga osäkerheter. I JAS-projektet valdes en kontraktsform med

fast pris för utveckling och en första delserie på 30 flygplan för att minimera de tidigare nämnda osäkerheterna. Industrigruppen JAS har försäkrat att man kommer att fullfölja det ingångna kontraktet för utvecklingen och den första delserien på 30 flygplan. Man kan dock inte leverera flygplanen vid den ursprungligen utlovade tidpunkten, vilket dock inte är ovanligt i samband med avancerad utveckling av detta slag. De problem detta har givit upphov till kan bemästras av flygvapnet.

De fortsatta leveranserna av flygplan efter den första delserien kommer dock att kosta mer än vad industrigruppen förespeglade i grundkontraktet. Detta förhållande gör att trovärdigheten i industrigruppens åtaganden har minskat och innebär naturligtvis en ökad risk jämfört med tidigare år för att projektet måste omvärderas.

Jag anser att det omfattande beslutsunderlag som således har redovisats för regeringen har varit trovärdigt. Enligt min bedömning har ingen väsentlig information undanhållits för regeringen i detta arbete.

Vad gäller kostnaderna för ett eventuellt avbrytande av JAS-projektet är dessa beroende av skälen till ett nedläggningsbeslut. Generellt sett kan en hävning alternativt avbeställning ske dels enligt reglerna i avtalet mellan staten och Industrigruppen JAS, dels på allmänna juridiska grunder.

För att beräkna totalkostnaderna för staten vid ett eventuellt avbrytande av JAS-projektet krävs att försvarets materielverk granskat och förhandlat om villkoren i industrigruppens ekonomiska anspråk vid avbrytandet. Vidare måste det framtida behovet av och möjligheterna till tekniskt stöd till flygvapnet från eventuellt kvarvarande svensk flygindustri för drift av befintliga system ha klarlagts.

Om man endast tar hänsyn till JAS-avtalet kan en grov bedömning av kostnaderna göras för olika nedläggningsalternativ. Dessa uppgifter torde dock komma att omfattas av sekretess med hänsyn till affärsförhållanden, och det skulle skada statens intressen inför en eventuell förhandling om de nu blir kända. Jag kan därför inte här lämna några siffror, men jag är beredd att för försvarsutskottet vid ett senare tillfälle ge en orientering i frågan.

I JAS-avtalet finns en maximal gräns för kostnaderna för avbeställning enligt avtalets regler. Kostnaderna för ett avbrytande får enligt avtalet inte överstiga den totala kostnaden för en aktuell beställning. Denna uppgår i dag hos industrigruppen till ca 16 miljarder kronor i 1989 års prisläge. Hittills har ca 10 miljarder betalats i löpande priser.

Anf. 6 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få tacka försvarsministern för detta mycket utförliga svar. Tyvärr måste jag säga att jag tycker att formuleringarna är en aning kryptiska. Det är inte så lätt att förstå sig på det språk som används på försvardepartementet. Ibland tror jag att det kanske rent av är meningen. Jag vet inte hur konspiratorisk man skall vara när det gäller detta projekt. Men projektet har ju sina svagheter, och det har genom åren hanterats på ett sådant sätt att det finns anledning till litet konspiratoriska anstrykningar när man diskuterar det.

Jag skall försöka gå igenom det tre frågeställningarna och de tre svar som jag har fått.

När det gäller den första frågan, om den säkerhetspolitiska analysen, hänvisar försvarsministern till 1987 års försvarsbeslut och de resonemang som gällde då – hur man diskuterade utifrån det säkerhetspolitiska läge som då förelåg. Det kan jag inte säga någonting om. Jag var inte med i de diskussionerna. Vad jag däremot kan säga någonting om är att det säkerhetspolitiska läge som råder i dag, i januari 1990, är dramatiskt förändrat om man jämför med hur läget såg ut 1987. Det är naturligtvis utifrån den frågeställningen, den dramatiska säkerhetspolitiska förändringen och den internationella nedrustningsprocessen som jag ställer frågan: Finns det fortfarande anledning att driva ett projekt som JAS och hur ser i så fall den säkerhetspolitiska analys ut som motiverar denna miljardrullning till detta havererade projekt? Den frågan har jag inte fått något som helst svar på i detta interpellations-svar.

Svaret innehåller en argumentation utifrån de militära styrkor som finns i vår omgivning. Man kan i och för sig säga att förutsättningarna rent militärt kanske inte har ändrat sig så särskilt mycket, det kan vi vara överens om. De vapen som fanns då finns fortfarande kvar. Men om man ser på det politiska läget har det skett väldigt stora dramatiska förändringar som det finns all anledning att tolka på det sättet att möjligheterna, riskerna för en militär invasion i Sverige ändå får anses tillhöra ett resonemang som är mycket föråldrat och förlegat i dagens läge.

Jag upprepar frågan till försvarsministern: Hur ser den säkerhetspolitiska situation, den militära hotbild som motiverar detta projekt ut i dag?

När det gäller den andra frågan, om trovärdigheten i beslutsunderlaget, sammanfattar försvarsministern det hela med att säga att det har varit en bra redovisning. Ingen väsentlig information har undanhållits regeringen i detta arbete, säger han. Det är mycket möjligt. Jag vet inte vilka papper ni har tillgång till i regeringen. Men det är fullständigt klart att för riksdagen, de folkvalda, har det undanhållits papper i mängd i denna affär. Vi har debatterat detta förut, försvarsministern och jag. Jag har också gjort en anmälan till konstitutionsutskottet utifrån det anmärkningsvärda i att stora delar av de utvärderingar som hittills har gjorts – fyra stycken, såvitt jag vet – är hemligstämplade, trots att det i beslutet om JAS stod att det skulle förekomma en löpande redovisning av projektets utveckling.

I budgetpropositionerna har det sedan 1984 gjorts kortfattade redovisningar. Där sägs det att projektet flyter normalt. Men om man går till källorna sägs där någonting annat. Jag kan citera en redovisning där det står: "Utvecklingsarbetet hos IG Jas har hittills krävt större resurser och tagit längre tid än planerat." Det skrev FMV 1986. Vidare skrevs att "FMVs erfarenhet av Jas 39-arbetet är att det varit betydligt mer kostnadskrävande än vad som förutsågs vid Jas-beslutet." Går man igenom dessa utvärderingar finner man att det där sägs att de förseningar som uppkom i ett tidigt skede bara ökar och ökar. Det varnas för att detta över huvud taget inte kommer att gå att genomföra. Den typen av information och utvärderingar har inte lämnats i denna församling.

Det finns en passus där det står att detta förhållande gör att trovärdigheten i industrigruppens åtagande har minskat och att det naturligtvis innebär en ökad risk jämfört med tidigare att projektet måste omvärderas. Den me-

ningen skulle jag vilja att försvarsministern förtydligade. Betyder den att det hela tiden har funnits risk för att detta inte kommer att gå och att den risken nu har ökat? Är detta någon form av brasklapp att man kanske måste avbryta projektet efter den första delserien? Jag skulle vilja ha ett förtydligande på den punkten.

Den sista frågan gäller kostnaderna för ett avbrytande av JAS-projektet. Jag förstår uppriktigt sagt inte varför det inte är möjligt att göra en beräkning av vad det skulle kosta. Såvitt jag förstår kan FMV bryta kontraktet om det blir alldeles för dyrt. Jag kan inte se varför man då skulle betala skadestånd, eller måste man det? Betyder passusen i försvarsministerns svar om att avbrytandet inte får kosta mer än vad beställningarna har kostat att det i dag skulle kosta 16 miljarder att avbryta projektet, eller vad betyder den? Jag tycker att det är mycket svårtydda formuleringar. Eftersom alla som sitter runt omkring försvarsministern har varit med och formulerat svaret, antar jag att ni kan slå era kloka huvuden ihop och ge mig ett litet tydligare svar: Vad kommer det att kosta i dagens läge att avbryta JAS-projektet?

Detta innebär sammantaget att jag i princip upprepar alla tre frågorna. Jag ber om ursäkt för om jag på det sättet låter lite tjatig, men jag anser att det är nödvändigt för den politiska debatten.

Anf. 7 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Som försvarsministern antydde finns det osäkerheter i detta projekt. Det antyds också i budgetpropositionen att man inte nu skall avbryta detta projekt. Man markerar osäkerheterna genom att först säga att man vill hänskjuta frågan till försvarskommittén. Sedan går man ändå ut och säger att projektet skall fortsätta som tidigare tills vidare. Man har alltså medgett dessa osäkerheter, och kanske även att osäkerheterna har ökat.

Då frågar jag mig: Vilken planering försiggår här? Vilka alternativ har man i så fall? Jag antar att alternativ övervägs. Man överväger kanske inköp av utländska plan. Har man begärt offert på utländska plan? Eller överväger man en svensk utveckling av ett alternativ? Har man tagit upp sådana förhandlingar om utvecklingen av ett alternativ?

Tack.

Anf. 8 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Detta beslut fattades ju inte 1978, Gudrun Schyman, utan 1982. Därefter var det uppe till diskussion också 1983, men det var 1978 års försvarskommitté som beredde frågan.

Beslutet fattades alltså inte för så många år sedan, som Gudrun Schyman tror. Då var frågan: Skall vi ha ett flygvapensystem: hur ser vi på det ur säkerhetspolitisk synpunkt?

Då kom försvarskommittén fram till att man borde ha ett flygvapensystem som är modernt, och man begärde då offerter – naturligtvis. Paul Ciszuk. Jag är nästan häpen om någon tror att en statlig myndighet inte begär in offerter. Det gjordes ju ett mycket omfattande offertprövningsarbete den gången.

Det är ju ingen hemlighet att chefen för armén då ville ha ett flygplan som var större och dyrare, medan andra ville ha ett mindre. Det riktades kritik mot det val som träffades. Men kritiken riktades nästan enbart mot det för-

hållandet att flygplanet man valde var för dåligt och för simpelt och att motorn var för dålig. Det är viktigt att komma ihåg detta.

Det är heller ingen hemlighet att det fanns de som gärna såg att vi köpte NATO-flygplan. Det var för att vi ville slåss för svensk neutralitetspolitik som vi valde JAS. Sedan fick vi in offerter, och då framkom det att de olika alternativen handlade om ungefär lika mycket pengar, men totalt sett skulle det bli billigare med ett svenskt projekt. Därför fattades detta beslut. Detta var från säkerhetspolitisk utgångspunkt mycket viktigt.

Den fråga som Gudrun Schyman ställer om kostnaderna är intressant. Det rör sig nämligen om två olika kostnader. Den ena är kostnaden för svenska staten räknat i pengar. Den andra frågan är: Hur värderar Gudrun Schyman i pengar svensk neutralitet? Är hon beredd att köpa flygplan i Sovjet och sätta sig i klorna på Warszawapakten eller att sätta sig i klorna på USA och NATO? Det är den kostnaden som var och en som ställer sig i talarstolen också måste fundera över när man diskuterar denna fråga.

När det gäller kontraktsformen, som försvarsministern berörde, är det viktigt att komma ihåg att industrin själv ville ha den kontraktsform som den nu inte är nöjd med. Detta var emellertid ett önskemål från industrin, och det har den fått betala dyrt för. En stor del av den försening som sker är naturligtvis inte bra, men det största bekymret med förseningen har ju industrin. Industrin har det största bekymret! Därför är det intressant att höra Gudrun Schymans bekymmer över detta förhållande. Det är storindustrin som har det största bekymret i pengar räknat.

När man talar om miljardrullning är det viktigt att tänka på vilka beslut som fattades. Det beslut som fattades 1982 var att det skulle kosta kring 25,6 eller 25,8 miljarder i det penningvärde man räknade på vid det tillfället. Men kom ihåg att ingen räknade med något annat än att det penningvärdet skulle försämrans! Dessutom sade man att om det skulle utvecklas ny teknik under resans gång skulle man självfallet förse flygplanssystemet med den. Om man då räknar på den procentuella ökning som projektet har genomgått och jämför med nästan vilket byggnadsprojekt som helst i Sverige, så finner man att projektet ändå ligger ganska bra till. Se på Globenprojektet, vars kostnad nästan fördubblades. Kom ihåg att detta projekt skall räknas i löpande priser!

När det gäller frågan om handlingar tror jag faktiskt att offerten omfattade handlingar som rymdes i två Folkvagnsbussar. Det är klart att det då kan finnas handlingar som inte alla har läst.

Det är också viktigt att notera när det gäller redovisningen att det står i riksdagsbeslutet att redovisningen skall ske till militärledningens rådgivande nämnd, och så har skett. Den redovisningsskyldighet som regeringen har haft har också fullgjorts.

Anf. 9 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Det avgörande för den svenska säkerhetspolitiken är att den ligger fast och är långsiktig.

Historien har lärt oss att tider av avspänning kan förbytas mot tider präglade av spänning och tvärtom. Det är inte på det sättet att en historiskt sett kort period kan tas till intäkt för att ompröva den svenska säkerhetspoliti-

ken. Det är så, herr talman, att alla försvarskommittéer har som en av sina första uppgifter att granska och pröva om vi behöver förändra säkerhetspolitiken och ge den en annan inriktning. Detta är alltså en av de första uppgifterna. Så kommer också att ske nu.

Om några veckor kommer ett delbetänkande från försvarskommittén att presenteras mig. Då får vi se vad parlamentarikerna har kommit fram till, alltså om det finns anledning att göra några justeringar i detta avseende.

Men det går inte till på det sättet, Gudrun Schyman, att en kort historisk period tas till intäkt för att omedelbart dra slutsatser som man kommer med till riksdagen. Det är ett noggrant, målmedvetet och planmässigt arbete som måste utföras.

Jag tror att det är litet för tunt, herr talman, att med utgångspunkt i att ett antal kommunistiska partier i Östeuropa har fått lämna ifrån sig makten göra den tolkningen att man då kan komma till riksdagen i Sverige och säga att vi nu kan avveckla JAS-projektet.

Jag vill bara tala om att flygstridskrafterna inom Warszawapakten och NATO har lika lång räckvidd nu som de hade 1987. Det skall bli intressant att se vilken bedömning försvarskommittén gör i detta fall.

Jag tycker heller inte att det finns den ringaste grund för Gudrun Schyman att på något sätt försöka ge sken av att vi har undanhållit dem som skall ta del av JAS-projektet någon information om detta projekt. Jag behöver bara hänvisa till Gunnar Björks inlägg tidigare i debatten.

Dessa dagar då vi iakttar en förändring i Östeuropa och ser vad som har varit och vad som kommit fram borde Gudrun Schyman nalkas denna fråga med litet större ödmjukhet. Det torde vara klädsamt i den här frågan också.

I övrigt vet jag att Gudrun Schyman naturligtvis inte tycker om det svar hon fått, men det kan inte jag göra någonting åt. Arbete har bedrivits för att på bästa möjliga sätt besvara Gudrun Schymans interpellation. Det finns ingenting att tillägga på den punkten. Jag kan förstå om Gudrun Schyman känner sig som ombudsman för försvarsindustrin och känner sig ha en speciell kallelse att försöka få ur försvarsministern hur stora belopp som skulle krävas för ett avbrytande av kontrakten. Jag kommer emellertid icke att medverka till att Gudrun Schyman får uppgifter ur min mun som gör att hon kan klara av att vara ombudsman för försvarsindustrin.

Till Paul Cizuk kan jag säga att den största möjligheten att påverka dessa frågor, ta del i arbetet och granskningen hade han haft om han velat fortsätta sitt arbete i försvarskommittén. Tyvärr har Paul Cizuk skrivit till mig och meddelat att han inte vill fortsätta sitt uppdrag i försvarskommittén. Jag beklagar detta. Men, Paul Cizuk, försvarskommittén hade varit ett utmärkt forum att fortlöpande diskutera dessa frågor i. Finns det möjligheter, Paul Cizuk, så försök ompröva detta ställningstagande, så ökar i motsvarande grad möjligheten att delta i diskussionen.

Anf. 10 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Först några ord till Gunnar Björk. Naturligtvis vet jag att det fanns offerter 1982. Men frågan gäller ju dagens läge. Finns det några färskare offerter som markerar att vi hela tiden är osäkra och måste ha alternativ?

Försvarsministern ville inte svara på min fråga här i kammaren. Han tycker tydligen att jag kunde sitta kvar i försvarskommittén och få reda på hur det förhåller sig. Men jag har nog inställningen att man skall kunna få svar på frågor i riksdagens kammare också. Att jag fann det omöjligt att sitta kvar i försvarskommittén berodde ju till stor del på att jag upplevde den som ett transportkompani för beslut som redan var fattade på annat håll, som en demokratisk garnering, där det i stort sett var omöjligt att påverka. Nu framställs det ändå här som om det finns en osäkerhet om JAS-projektet. Skall man inte, utan att sitta i försvarskommittén, kunna få svar på frågan om det finns några alternativ? Det var en intressant vändning av den svenska demokratin! Tack, herr försvarsminister.

Anf. 11 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag kan garantera försvarsministern att jag på inget sätt är ombudsman för försvarsindustrin. Jag tror inte den behöver ha några ombudsmän. Det brukar vara de svaga grupperna i samhället som behöver ombudsmän, och jag tror inte att försvarsindustrin kan räknas dit. Vad jag däremot känner mig som ombudsman för är en ganska samlad och stor och stark, väl påläst fredsrörelse här i landet. Jag känner mig också som ombudsman – eller ombudskvinna – för de grupper i samhället som anser att vi skall använda våra skattepengar på ett mer konstruktivt sätt än genom att kasta in dem i ett havererat flygplansprojekt. Vi behöver en del andra saker i vårt samhället för att vi skall tycka att vi bör vara nöjda, att vi har fått den välfärd som vi vill ha. Jag behöver inte räkna upp vilka kriser och vilka branscher det är fråga om; jag tror att försvarsministern är medveten om det.

När det gäller det säkerhetspolitiska läget och försvarspolitiken vet jag att linjen är att försvarspolitiken skall ligga fast, att den skall vara långsiktig och att den inte skall ändras. Men den linjen kan ju inte ligga så till den milda grad fast att man inte ser och förmår ta hänsyn till vad som har hänt under de senaste åren – att det faktiskt pågår en internationell nedrustningsprocess.

Försvarsministern säger att det är litet svagt, framför allt av mig, att komma här och säga att bara för att ett antal kommunistiska partier i öst har fallit, kan vi ta bort JAS. Man kan ju litet polemiskt säga att det väl var just dem som ni var så rädda för, så det kanske finns anledning att tänka om när det gäller den utvecklingen.

Men nu är det också så, försvarsministern, att det pågår en nedrustningsprocess på bägge sidor om muren – eller f.d. muren. Det är faktiskt många som i dag konstaterar att det kalla kriget är slut, och det måste väl rimligen också ha konsekvenser för den svenska försvarspolitiken.

Det finns dessutom en stor medvetenhet om att de civila hoten står oss betydligt närmare, rakt utanför vår tröskel, inte minst när det gäller Östeuropa. Vi har ett ansvar för att driva på en internationell nedrustningsprocess för att få loss pengar och tekniskt kunnande, för att möta de reella hoten, de stora ekologiska, globala överlevnadshoten, inte minst i vårt närområde i Östeuropa – men också i väst. Industriländerna har bidragit till den här utvecklingen på ett mycket kvalificerat sätt. Det är ju därför vi måste göra denna omorientering i säkerhetspolitiken, och det måste få stora conse-

kvenser för försvarspolitiken. Då är det faktiskt rimligt att man börjar med ett så jättelikt misslyckat projekt som just JAS.

Till Gunnar Björk vill jag bara hastigt säga att han låter som om han vore försvarsminister. Jag vet inte om han varit det någon gång, men det verkar i alla fall som om han skulle vilja vara det. Jag vet att det här beslutet fattades i början av 1980-talet, jag tror 1982. Men 1987 sade man ändå att förutsättningarna för projektet fanns kvar, och i december 1989 beslutade man att fortsätta med en delserie. Det var ju ett beslut som man byggde på en verklighet som gäller nu – och ett beslut som jag alltså anser vara felaktigt. Kritiken står kvar, och vi har dessutom framfört den hela tiden från vpk.

Anf. 12 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! När det gäller miljöpartiet är det intressant att vi har fått in ett nytt parti i riksdagen. Det är ett utslag av att folket vill det. Nu har partiet getts möjlighet att delta i den utredning som praktiskt taget griper genom hela samhällsekonomin och som kanske av alla våra utredningar innebär den bästa skolan. Sedan kan man ha olika åsikter om vad utredningen slutligen kommer fram till. Men det är alltså en genomgång av praktiskt taget hela samhällsekonomin och av hur Sverige fungerar både i fred och i krig.

Miljöpartiet har valt att inte sitta kvar i den utredningen. Det är möjligt att Paul Cizuk har någon orsak till att han inte vill sitta kvar. Men miljöpartiet har avstått från att delta i en av de viktigaste kommittéer som avgör säkerhetspolitiken. Och säger man att man är ett transportkompani, har man inkompetensförklarat medlemmarna i den kommittén. De skall väl ha någonting att säga till om. Hyser man sådan misstro i fråga om sin egen förmåga, att man inte ens skall kunna påverka sin omgivning, så är det ju bekymmersamt. Miljöpartiet har här, tycker jag, tagit på sig ett mycket stort ansvar och i praktiken ställt sig utanför säkerhets- och försvarspolitiken för de närmaste fem åren.

Till Gudrun Schyman vill jag säga att om man inte har ett eget flygplansprojekt får man, om man nu vill ha flygplan – jag återkommer till det – köpa av någon annan. Då kan man köpa av någon som tillhör en av pakterna, eller också köpa från någon alliansfri stat. Kan Gudrun Schyman ge mig exempel på någon alliansfri stat som lämpligen skulle kunna sälja flygplan åt oss? Är det Israel, som själv har lagt ner ett projekt, eller Japan, som inte heller längre har egen utveckling – eller vilket annat land? Eller vill Gudrun Schyman sätta sig i knät på presidenten i USA eller på Gorbatsjov? Jag ifrågasätter om hon egentligen står för en alliansfri politik.

Sedan är det ganska intressant att nu, när kommunismen i Östeuropa faller, anser vpk att det finns större skäl än tidigare att lägga ner det här projektet. Tror Gudrun Schyman att Sveriges riksdag har fattat det här beslutet för att på något sätt bekämpa kommunismen när det gäller flygplan i Östeuropa? Det tycker jag är någonting som vpk skall fundera på. Man bör då och då titta i backspegeln. Gudrun Schyman sade ju att hon var påläst, och hon åberopade beslutet 1982. Vad har då vpk stått för? Vpk har under ett tiotal år tidigare – jag kan inte svara för de senaste åren, då jag inte följt med frågan – stått för att man inte skulle lägga ner ett enda arméregemente. Vi skulle i dag ha haft en oerhörd kostnad för armén om man hade gått på vpk:s

linje. Däremot skulle man lägga ner alla flygförband. Men kom ihåg att vpk i alla tider krävt en enorm utbyggnad av Sk 60-systemet! Och var skall ni göra denna utbyggnad om inte på Saab eller någon annan flygplansfabrik i Sverige? Eller har ni nu lämnat er åsikt, så att ni inte ens vill ha Sk 60? Jag tror faktiskt att vpk skall titta ett tag i sina hävder.

Andre vice talmannen anmälde att Paul Cizuk anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 13 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag får ta tillfället i akt igen och försöka få fram ett motiv till att Gudrun Schyman inte vill att vi skall ha ett starkt luftförsvar som skydd för vårt territorium och som skydd för vår neutralitet. Vad kan det finnas för intressen hos Gudrun Schyman som säger att vi inte skall ha ett luftförsvar som aktivt kan medverka till vår territoriella integritet? Det skulle vara intressant att få veta det – nu eller vid ett senare tillfälle.

Varje svenskt flygplansprojekt har vpk motsatt sig, såvitt jag kan erinra mig – både när de kommunistiska partierna i Östeuropa hade ett stort inflytande och nu, när de inte har något stort inflytande. Det skulle alltså vara intressant att få veta varför Gudrun Schyman vill äventyra den svenska säkerhetspolitiken och försvarspolitiken.

Hon säger att JAS är ett havererat projekt och att det innebär alla möjliga misslyckanden. JAS-projektet drivs vidare. Det har, som alla vet, inträffat en mycket olycklig händelse. Men arbetet med projektet går alltså vidare. Vpk har röstat emot och har haft rikliga tillfällen att här i kammaren ge sin mening till känna.

Men vi skall också komma ihåg, Gudrun Schyman – och det har litet grand med ödmjukhet att göra – att det är fyra partier som har ställt sig bakom JAS-projektet. Jag har skäl att endast notera och respektera Gudrun Schymans uppfattning i denna fråga. Men jag förväntar mig också att man kan visa respekt för att det finns en annan uppfattning i denna kammare, och bakom denna uppfattning står en mycket stor majoritet.

Jag börjar nu förstå varför Paul Cizuk skrev att han ville avgå ur försvarskommittén. Dagarna före detta lämnade jag en orientering till samtliga partier som ingick i försvarskommittén om att JAS-projektet skulle behandlas vidare i kommittén. Efter dagens inlägg av Paul Cizuk förstår jag varför han lämnade kommittén. Han ville inte stanna där och delta i den fortsatta behandlingen av bl.a. det svenska luftförsvaret. Det är en mycket intressant upplysning.

Anf. 14 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Det är svårt att på så kort tid debattera med två personer samtidigt. Men eftersom jag ställt interpellationen till försvarsministern skall jag försöka koncentrera mig till de frågor som berör honom.

Varför vill inte vpk ha ett starkt försvar, undrade försvarsministern. Men det är precis det vi vill. Vi i vpk menar att det försvar som Sverige i dag har inte svarar mot de reella säkerhetspolitiska hot som finns i vårt närområde. Vi menar att de ekologiska frågorna, de globala överlevnadsfrågorna, i dag

är av sådan vikt att vi måste koncentrera oss på dem. Vi menar också att det står klart för allt fler människor att det, med de moderna vapnens utveckling, är omöjligt att föra militära krig på Sveriges territorier. Den mark som vi skall försvara kommer att ödeläggas. Om vi skulle använda oss av de vapenarsenaler som i dag finns, skulle det vara omöjligt att över huvud taget föra ett mänskligt liv där under överskådlig tid. Det är vår absoluta insikt, och utifrån denna anser vi att det enda som vi i Sverige kan göra, både för att skydda vårt eget territorium och för att medverka till en avspännings- och nedrustningsprocess internationellt, är att så fort som möjligt få bort de rent militära hoten. Och det gör vi bäst genom att satsa på en aktiv nedrustningspolitik som även innebär en nedrustning av det militära försvaret. Detta görs ju i alla andra länder i Europa. Till och med USA talar om minskningar av sina militärbudgetar. Detta måste ske även i Sverige. Vi i Sverige skulle, just i kraft av vår neutralitetspolitik, kunna vara föregångare i detta avseende. Därför menar jag att det som sägs om att jag inte anser att vi skall ha ett skydd för vår neutralitet är helt fel. Vi skall ha ett skydd för vår neutralitet, men den kan vi inte skydda med militära medel. Vi har ett beroende inom alla andra samhällssektorer i vår industri, och där JAS-exemplet dessutom, Gunnar Björk, är ett mycket bra exempel på en icke-svensk produkt. Detta har jag fört en debatt om med försvarsministern tidigare. Då framgick det att det är mycket få delar av detta s.k. svenska flygplan som faktiskt är svenska.

Jag tycker inte att vi skall äventyra någon utveckling, försvarsministern, och absolut inte den utveckling av demokrati och avspänning som pågår. Det är just därför som vi i Sverige måste omvärdera vår syn på säkerhetspolitiken. Det görs i alla andra länder, och det måste även vi i Sverige göra. Även om fyra partier står bakom denna vansinniga satsning, tar jag mig friheten att kräva att vi, utifrån det förändrade internationella politiska läget med nedrustning och avspänning, får en öppen och ärlig redovisning av vad det är som gäller i dag. På vilka grunder kan vi i dag hävda att det är rimligt att ösa ut miljarder på detta faktiskt havererade projekt? Det är dessutom anmärkningsvärt att få höra att det har varit vissa misslyckanden när det gäller projektet när det handlar om att vi redan har kastat ut 10 miljarder på ett flygplan som inte ens har flugit. Då kan man verkligen tala om att köpa gris i säcken. Detta tycker jag skulle mana till viss eftertänksamhet.

Andre vice talmannen anmälde att Gunnar Björk anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 15 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Låt mig avsluta med några faktaupplysningar till ledamoten Gudrun Schyman.

JAS-flygplanet har faktiskt flugit vid flera tillfällen, och det trodde jag att de allra flesta var förtrogna med. Vid en av dessa flygningar gick det mycket illa. Men Gudrun Schyman skall inte stå här i kammaren och påstå att detta flygplan inte har varit i luften, det är fel.

Den andra faktaupplysningen är att vpk har krävt isolerad svensk nedrustning. Detta har denna kammare icke ställt sig bakom, och jag hoppas att så inte heller kommer att bli fallet. Fortfarande är det alltså en majoritet i

denna kammare som står bakom projektet och den svenska säkerhetspolitiken. Vpk står vid sidan om.

Prot. 1989/90:52
17 januari 1990

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på interpellationer

Svar på interpellationer

3 § Svar på interpellation 1989/90:100 om kassavaförgiftning

Anf. 16 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Annika Åhnberg har frågat jordbruksministern vad regeringen tänker göra för att främja forskning och kunskapsuppbyggnad rörande kassava i de länder där det föreligger ett stort behov av detta.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Kassava är en rotfrukt som i huvudsak växer i de låglänta tropikerna. I Afrika ökade kassavaodlingen i början av 1900-talet, bl.a. för att den är mycket motståndskraftig.

Sverige stöder forskning kring kassava genom styrelsen för u-landsforskning (SAREC). SAREC i sin tur kanaliserar de svenska bidragen till i första hand några forskningsinstitut under den konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning (CGIAR). Det är främst det internationella institutet för forskning om tropiskt jordbruk (IITA) i Nigeria, det internationella centret för forskning om tropiskt jordbruk (CIAT) i Colombia och den internationella genbanken (IBPGR) i Rom som ägnar sig åt forskning om kassava. Det sammanlagda stödet från SAREC till dessa tre institut uppgår under år 1990 till 6,7 milj. kr.

Stöd till svensk forskning kring sambanden mellan kassavadiet och cyanidförgiftning har utgått till läkaren Hans Rosling under åren 1983–1985 och därefter sedan år 1987. Stödet avser ett projekt i Zaire som syftar till att kartlägga matvanor hos personer som drabbas av kassavaförgiftning. SAREC:s bidrag uppgår nu till sammanlagt 904 000 kr.

Av min redovisning framgår det att vi inom det svenska biståndet har uppmärksammat kassava som en viktig livsmedelsgröda liksom frågor om hur risker för förgiftning skall kunna undvikas. Liksom Annika Åhnberg beskrev i interpellationen är kassava ett av jordens viktigaste baslivsmedel för många fattiga befolkningsgrupper i Afrika, Indien och Sydamerika. Detta gör att det är angeläget att komma till rätta med de problem som förtäring av kassava i vissa fall kan medföra.

Jag vill avslutningsvis peka på att med en riktig hantering kan cyaniden i kassava minskas till en för förtäring ofarlig nivå. Metoder för detta är oftast kända på lokal nivå. Förgiftningsproblemen är i huvudsak en fråga av social och kulturell karaktär som rör beredning av råvaran. Det är därför av grundläggande betydelse att kunskap och information kring beredningstekniken förankras lokalt i de fall man inte behärskar hanteringen. Uppbyggnad av u-ländernas egen kapacitet för forskning är på detta, liksom på många andra områden, av central betydelse. Det är också skälet till att SAREC har som sin huvuduppgift att stärka u-ländernas kapacitet för forskning.

Anf. 17 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation. Det kan ju tyckas att frågor och forskning kring kassava är en något udda sak att diskutera i den svenska riksdagen. Men jag tror att den synpunkten i så fall möjligen kan bero på att man drabbas av en viss perspektivförskjutning när det gäller världens problem och ibland inte tänker på att sådant som inte berör oss i Sverige faktiskt kan vara oerhört viktigt för en mycket stor del av världens befolkning.

Kassava är alltså ett baslivsmedel i stora delar av världen. Det kommer ursprungligen från Sydamerika men finns nu i både Asien och i många afrikanska länder och utgör en mycket viktig del av basfödan där. Den är kaloririk, härdig och man kan odla den på områden som t.ex. har drabbats av torka och inte längre kan bära så många andra grödor. Den ger stora skördar. Tyvärr är kassavan giftig, den innehåller cyanid. Det är så att olika sorter innehåller olika mycket cyanid. Tyvärr är de sorter av kassava som ger de största skördarna de som är mest giftiga. Det är en av anledningarna till de växande problemen med kassavaförgiftningar. Kassavaförgiftningen ger upphov till förlamning. Längre trodde man i en del afrikanska länder att det rörde sig om polioepidemier eller liknande. Så småningom insåg man, bl.a. tack vare den svenska forskning som biståndsministern här hänvisar till, att det fanns ett samband mellan kassavaintag och förlamningssjukdom.

Problemet är alltså att man i de områden som har drabbats av torka har gått över till att odla kassava, som ger stora skördar, även om man saknar sådan odlingstradition som gör att man vet hur man skall hantera kassavan. Biståndsministern säger att det ofta finns en lokal kunskap om hur man skall odla kassava. Det är en sanning med modifikation. Man saknar traditionen i de områden där man har gått över från en traditionell sorts kassava till en ny sort. Det kan också vara så att man har det omvända problemet, t.ex. i Brasilien. Där odlar man kassava i Amazonas, och där har indianerna den traditionella kunskapen. Men här har man inte flyttat grödor, utan man har flyttat människor. Under många år satsades det hårt på att exploatera Amazonas. Fattiga människor från andra delar av Brasilien fick en liten jordlott där och började odlade kassava. Men de saknar traditionen och kunskapen om hur man skall hantera kassavan. Så har de fått problem med cyanidförgiftning.

Nu redovisar biståndsministern flera olika projekt, både pågående och avslutade, där Sverige har bidragit med insatser. Det framgår tyvärr inte riktigt av svaret vilken typ av forskning det rör sig om. Det framgår inte heller egentligen hur stora satsningarna är – åtminstone fick inte jag klart mig om hela det belopp som biståndsministern säger, 6,7 miljoner till olika institutioner, avser forskning kring kassava eller om det är de totala resurser som vi ger till olika institutioner. I så fall är det förmodligen så att just projekt om kassava är en mycket begränsad del. Där skulle jag gärna vilja ha ett förtydligande.

Den forskning som nu är avslutad och som biståndsministern nämnde handlar alltså om att kartlägga att det finns ett samband mellan kassava och förlamning. Men sedan behövs också en fortsättning. Man behöver arbeta vidare med att bygga upp lokal kunskap om olika beredningsmetoder. Man

behöver också forskning om beredningsmetoderna. Det handlar alltså i stort om att man låter kassavan torka en viss tid innan man äter den, eller rostar den. Frågan är om man kan utveckla metoderna och anpassa kassavan till situationer där människorna inte har råd att i flera månader vänta på att kassavan har torkat färdigt, då bristen på livsmedel är stor och kassavan är det enda de har och de måste använda den ganska snart. Det handlar också om växtförädling. Där är Sverige ganska avancerat. Vi skulle kunna arbeta på att ta fram kassavasorter som ger stora skördar, är härdiga men inte har den höga cyanidhalten. Naturligtvis handlar det också om forskning och arbete om varför jordarna försämras och varför det blir katastrofer. Det bästa vore om man kunde undvika dessa problem.

Biståndsministern säger vidare i sitt svar att det handlar om att bygga upp u-ländernas egen kompetens på området och att pengarna går just till det. Det ligger naturligtvis mycket i det. Det är den gamla kända pedagogiken att vi skall lära dem hur de skall göra. Men jag tror inte att det bara handlar om sådant. Ytterst handlar det också om att sätta vetenskapen i mänsklighe- tens tjänst, och då inte bara den lilla skärv som går via vårt bistånd utan över huvud taget, för solidaritet, som är ett utnött ord vid det här laget, betyder faktiskt gemensamt ansvar. Då måste det också betyda att vi kan använda en del av våra förhållandevis stora forskningsresurser i övrigt utanför bistånd till att forska och arbeta med sådana produkter som är viktiga för jordens gemensamma överlevnad. Medan fattiga bönder och jordbrukare i tredje världens länder, som ju står för större delen av jordbruksproduktionen, efterfrågar den här typen av forskning om grödor som är resistent mot skadedjur och som ger stora skördar, satsar vi i den rika världen våra forskningsre- surser när det gäller livsmedel på att slå ut deras jordbruk, att ersätta t.ex. naturlig vaniljproduktion med genmanipulerad sådan i laboratorier. Därför tror jag att det skulle vara angeläget att satsa ytterligare resurser på att bygga upp den här typen av forskning och utvecklingsarbete utöver det som bi- ståndsminister här har redovisat.

Anf. 18 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag håller fullständigt med Annika Åhnberg om att det här inte är en udda fråga. Det är en mycket stor fråga för många fattiga männi- skor i världen. Jag välkomnar att en sådan fråga tas upp också i det svenska parlamentet. Frågan är vad vi har för möjligheter att göra insatser. Jo, någon stor spridd kunskap om kassava finns inte i Sverige och inte heller i det svenska forskningssamhället, med något undantag. Därför försöker vi stödja dem som har och bygger upp sådant kunnande. För övrigt finns den interna- tionella forskningen och de speciella organ som byggs upp för att hjälpa u- länderna med forskning. Det är där vi går in med stöd. Det är ganska omfat- tande stöd. Sverige är alltså i det sammanhanget en stor biståndsgivare.

De siffror som jag redovisade, 6,7 milj. kr., är det totala beloppet för stö- det till de olika organen. En gröda som kassava spelar naturligtvis en stor roll i forskningsarbetet, eftersom den de facto har så stor betydelse för män- niskorna i de länder som man skall betjäna med denna forskning. Jag tror att det är väsentligt att man i arbetet med en sådan basgröda, som dock i sin användning – om man använder den fel – innebär problem, har en forskning

och ett utvecklingsarbete så nära områdena som möjligt, så nära användarna som möjligt. Det är därför som vi tror att det viktigaste är att utveckla forskning i u-länderna snarare än en forskning i Sverige. Jag håller med om att den forskning som vi har för växtförädling kanske kan ställas till förfogande här. Men det viktigaste är alltså att vi bygger upp forskningskapaciteten på ort och ställe snarare än att vi tror att vi här kan lösa problemen, långt ifrån där svårigheterna finns.

Anf. 19 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det gläder mig att biståndsministern delar min uppfattning att det här är en fråga som faktiskt också är viktig att ta upp i det svenska parlamentet. Vi är fullständigt överens om det faktum att det är i dessa länder som forskning skall byggas upp. Jag hoppas att mitt anförande inte gav anledning till missförstånd på den punkten. Jag menade, att det inte bara är fråga om bistånd, det är fråga om vårt gemensamma intresse av forskning. I vårt gemensamma ansvar för världens framtid borde det här vara en angelägen uppgift inte bara inom ramen för det vi anslår för bistånd utan när det gäller forskning och utveckling över huvud taget och arbetet beträffande jordens resurser och den framtida utvecklingen av livsmedel.

Jag är glad att biståndsministern tycker att frågan om kassava är viktig. Jag hoppas att det kommer att leda till att man från regeringens sida fortsätter att uppmärksamma detta viktiga forskningsområde och att det kanske får ännu större utrymme i det fortsatta forsknings- och utbildningsarbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 16 januari

1989/90:114 av *Håkan Hansson* (c) till industriministern om Greifswaldsreaktorerna:

Tjernobykatasstrofen uppmärksammade hela världen på att stora reaktorolyckor kan ha stora negativa effekter också långt från olycksplatsen.

Västtysklands miljöminister besöker, enligt tidningsuppgifter, DDR den 16–18 januari 1990. Enligt *Süddeutsche Zeitung* är syftet att på platsen inhämta information om säkerheten i kärnkraftverk i DDR och inhämta kunskap om vad som måste göras för att förbättra säkerheten.

Kärnkraftsreaktorerna utanför Greifswald ligger närmare den svenska gränsen än den västtyska. De dominerande vindriktningarna är också sådana att Sverige har väl så stort intresse som BRD av att ta initiativ för att bättre skydda Sveriges miljö, liv och hälsa. Enligt uppgifter i pressen finns det också starka betänkligheter bland svensk säkerhetsexpertis gentemot reaktorerna i Greifswald.

Med hänvisning till det anförda vill jag rikta följande frågor till industriministern:

1. Kan statsrådet redogöra för vilken kunskap som finns i regeringskansliet och hos svenska myndigheter beträffande risken för reaktortankshaverier vid blocken utanför Greifswald, tänkbara konsekvenser i Sverige av en sådan olycka och i vad mån ett förebyggande skydd för effekterna kan åstadkommas i Sverige?
2. Innebär det faktum att Greifswaldsreaktorerna saknar reaktorinneslutningar och filteranläggningar samt den avvikande utformningen av nödkylsystem och styrsystem jämfört med svenska reaktorer att statsrådet anser det påkallat med ytterligare svenska åtgärder för att undanröja risken för en olycka i Greifswaldsreaktorerna?
3. Är industriministern beredd att ta initiativ för att snabbt minimera och helst undanröja risken för att en stor reaktorolycka i Greifswald drabbar Sverige?

5 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 januari

1989/90:366 av *Birgitta Hambræus* (c) till industriministern om energihushållning:

När nu energipolitiken återförs till industridepartementet är det viktigt att säkerställa att fler aspekter än energiproduktion blir uppmärksammade.

Det finns starka, välorganiserade intressen som vill sälja så mycket som möjligt. De får inte dominera beslutsunderlaget. Kunskap om ett effektivt energisystem är väsentligt. Energiföretagen bör bli energitjänstföretag, t.ex. Stockholm Energi AB, Malung, Mora, Borlänge och Växjö. Energianvändningen kan effektiviseras på många områden, också dem som inte brukar höra till industridepartementets fögderi, t.ex. bostäder och trafik.

Inom industrin finns erfarenhet av att investering i ny utrustning kan spara både energi, råvaror och miljö samtidigt som ekonomin förbättras.

Kärnkraftsavvecklingen underlättas om efterfrågan på el sjunker. Detta kan ske utan att det blir ont om el.

Jag frågar energiministern:

Avser statsrådet att säkerställa en lika ingående behandling av energihushållningens möjligheter som av tillförseln av energi?

1989/90:367 av *Karl Erik Olsson* (c) till jordbruksministern om den globala livsmedelsförsörjningen:

I Sovjetunionen är markförstörelsen mycket stor. Genom enorma bevattningsföretag vid bl.a. bomullsodlingar har stora markområden förstörts. Stora arealer har försälsats och är obrukbara. Det är inte fråga om normal

försaltning, utan här finns även mycket giftiga tungmetaller. Aralsjöns yta har sjunkit med 12 meter. Bevattningsföretagen har skett i god tro, men lett till en stor ekologisk katastrof.

Genom denna fortgående förgiftning av vår viktigaste resurs, marken, kommer stora områden att behöva utrymmas. Hela regioner kommer att slås ut, och framför allt kommer den sovjetiska livsmedelsförsörjningen att ytterligare försvåras. Stora arealer som i dag används för produktion av livsmedel kommer att tas ur drift, eftersom jorden är förgiftad och omöjlig att använda till livsmedelsproduktion. Liknande utveckling sker på flera håll i världen. Det blir alltmer uppenbart att vi måste vara rädda om den åkermark som finns på jorden och att den kommer att behövas för livsmedelsproduktion.

Med hänvisning till detta frågar jag Mats Hellström:

Vilka slutsatser drar jordbruksministern angående den globala livsmedelsförsörjningen nu och i framtiden med anledning av den enorma markförstörelsen i bl.a. Sovjetunionen och dess inverkan på det svenska jordbruket?

6 § Kammaren åtskildes kl. 10.09.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 17 januari

1 § Svar på interpellation 1989/90:91 om åtgärder för att motverka beskattning av måltidssubventioner	1
Finansminister Kjell-Olof Feldt	
Gunnar Björk (c)	
2 § Svar på interpellation 1989/90:92 om JAS-projektet	5
Försvarsminister Roine Carlsson	
Gudrun Schyman (vpk)	
Paul Cizuk (mp)	
Gunnar Björk (c)	
3 § Svar på interpellation 1989/90:100 om kassavaförgiftning	15
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén	
Annika Åhnberg (vpk)	
4 § Meddelande om interpellation	
1989/90:114 av Håkan Hansson (c) om Greifswaldsreaktorerna	18
5 § Meddelande om frågor	
1989/90:366 av Birgitta Hambræus (c) om energihushållning	19
1989/90:367 av Karl Erik Olsson (c) om den globala livsmedelsförsörjningen	19

